

POSTANOWIENIE

Dnia 24 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku M. D. i T. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
o wysokość podstawy wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 listopada 2020 r.,
skarg kasacyjnych wnioskodawców od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 20 grudnia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skarg kasacyjnych do rozpoznania,**
- 2. zasądza od T.G. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym,**
- 3. r. pr. J. M. i adv. M. K. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) po 120 zł tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, przy czym kwoty te należy podwyższyć o stawkę podatku VAT.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 20 grudnia 2018 r. uwzględnił w części apelacje skarżących M. D. oraz T. G. i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w W. z 6 października 2016 r. w ten tylko sposób, że w miejsce kwoty 5.700 zł ustalił kotwę 8.550 zł. Skarżący domagali się kwoty 19.000 zł, gdyż w takiej wysokości ustalili

wynagrodzenie za pracę dla skarżącej z tytułu zatrudnienia u skarżącego. Pozwany organ rentowy uznał, że kwota 19.000 zł była ustalona w celu obejścia prawa i uzyskania wysokich świadczeń z ubezpieczenia społecznego, dlatego decyzją z 23 października 2014 r. stwierdził, że podstawa wymiaru składek od 1 kwietnia 2014 r. wynosi kwotę minimalnego wynagrodzenia. Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z 6 października 2016 r. zmienił decyzję pozwanego i ustalił, iż podstawa wymiaru składek wynosi 5.700 zł począwszy od 1 kwietnia 2012 r. Ustalił, że skarżąca była zatrudniona na stanowisku handlowca z wynagrodzeniem 5.700 zł. Objęła stanowisko dyrektora zarządzającego i od 1 kwietnia 2012 r. wynagrodzenie zwiększono jej do 19.000 zł. Umowa o pracę została rozwiązana z powodu zawieszenia przez skarżącego działalności gospodarczej z końcem grudnia 2014 r. Sąd przeprowadził dowód z opinii biegłych. Sytuacja finansowa firmy nie pozwalała na zatrudnienie pracownika z wynagrodzeniem 19.000 zł. Sąd Okręgowy stwierdził brak podstaw do obniżenia wynagrodzenia skarżącej do kwoty minimalnego wynagrodzenia. Wynagrodzenie 5.700 zł było odpowiednie. Podwyższenie wynagrodzenia do 19.000 zł było nieadekwatne do sytuacji finansowej firmy. Praca ubezpieczonej nie miała wymiernego efektu na ogólną kondycję finansową firmy. Przy małych dochodach a nawet stracie płatnik nie mógł zapewnić tak wysokiego wynagrodzenia. Godziwym było wynagrodzenie w kwocie 5.700 zł, czyli na poziomie nie zmienionym. Sąd Apelacyjny co do zasady podzielił ustalenia i ocenę prawną Sądu Okręgowego. Uznał za uprawnione podwyższenie wynagrodzenia do 8.550 zł (czyli o $\frac{1}{2}$ kwoty 5.700 zł). Wzrost wynagrodzenia był uzasadniony powierzeniem stanowiska dyrektora zarządzającego. Kwota 8.550 zł była akceptowalna z punktu widzenia możliwości finansowych pracodawcy. Nie było racjonalnego uzasadnienia dla ustalenia wynagrodzenia na poziomie 19.000 zł. Skarżąca dopiero wróciła do pracy po długiej nieobecności związanej z wykorzystywaniem uprawnień macierzyńskich, nie było zatrudnionych innych pracowników i nie pozwalała na to sytuacja ekonomiczna pracodawcy. Od 1 kwietnia 2012 r. płatnik nie odprowadzał od podwyższonego ubezpieczonej wynagrodzenia ani składek na ubezpieczenia społeczne ani zaliczek na podatek dochodowy i narastało zadłużenie.

Skarżąca M. D. we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazała na podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. W ocenie skarżącej, skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona wobec niedokonania przez Sąd drugiej instancji ponownego merytorycznego rozpoznania sprawy. Ograniczył się do powielania argumentacji Sądu pierwszej instancji i wykazania nietrafności stawianych w apelacji zarzutów, nie dopełnił ciążącej na nim ustawowej powinności i nie dokonał samodzielnej jurydycznej oceny całości zgłoszonego przez powódkę żądania. W żaden sposób nie ustosunkował się do podnoszonych przez stronę powodową w apelacji zarzutów dotyczących sprzeczności ustaleń Sądu z zebrany w sprawie materiałem dowodowym (...).

Skarżący T. G. we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał na podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c.

W pierwszej kolejności przedstawił podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Oczywista zasadność skargi kasacyjnej wynika: 1) z naruszenia art. 78 k.p. w zw. z art. 13 k.p. przez oparcie oceny o godziwości wynagrodzenia ubezpieczonej na subiektywnych przesłankach oraz bez zbudowania obiektywnego wzorca godziwego wynagrodzenia. Sąd orzekł w tym zakresie opierając się na możliwościach finansowych prawodawcy, które nie stanowią obiektywnego kryterium, a uwzględnienie jedynie zakresu obowiązków pracownika wydaje się niewystarczające. Skarżący odwołał się do orzecznictwa (uchwały Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, wyroku z 14 grudnia 2017 r., II UK 645/16). Zarzucił, że Sąd Apelacyjny nie dokonał pełnych ustaleń i nie zbudował wymaganego wzorca godziwego wynagrodzenia, czym w sposób oczywisty naruszył prawo materialne wydając wadliwe orzeczenie; 2) z naruszenia przepisów postępowania, w szczególności art. 382 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez oparcie wyroku na ustaleniach faktycznych dokonanych przez Sąd pierwszej instancji, które Sąd drugiej instancji przyjął za własne, pomimo uzupełnienia postępowania dowodowego na etapie postępowania odwoławczego (...); 3) z naruszenia w sposób oczywisty art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 387 § 2¹ k.p.c. w wyniku sporządzenia uzasadnienia w sposób uniemożliwiający kontrolę orzeczenia. Uzasadnienie wyroku zawiera wyłącznie lakoniczne i ogólnikowe rozważania odnoszące się tylko do niektórych z

podnoszonych w apelacji zarzutów. Nie przedstawia wszechstronnej oceny całego materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie w szczególności dowodów zgromadzonych na etapie postępowania apelacyjnego a także nie przedstawia stanowiska Sądu w zakresie okoliczności podnoszonych przez strony odwołujące się (...).

W sprawie występują także istotne zagadnienia prawne:

- czy Sąd rozpoznający sprawę jest uprawniony do woluntarystycznego określenia kwoty godziwego wynagrodzenia ubezpieczonej według własnego przekonania i w oparciu o możliwości finansowe pracodawcy oraz bez ustalenia przeciętnych płac na danym stanowisku oraz warunków rynkowych płac w danej branży i bez zbudowania obiektywnego wzorca godziwego wynagrodzenia?

- czy w postępowaniu, w którym występuje potrzeba oceny przez Sąd wysokości godziwego wynagrodzenia ubezpieczonej, wymagane jest przeprowadzenie dowodu na okoliczność ustalenia przeciętnego poziomu wynagrodzeń na danym stanowisku i w danej branży, niezbędnego do zbudowania obiektywnego wzorca godziwego wynagrodzenia oraz czy taką okoliczność zobowiązany jest ustalić Sąd z urzędu?

- czy dopuszczalnym jest przyjmowanie za własne przez Sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji w sytuacji zgłoszenia w apelacji zarzutu sprzeczności ustaleń faktycznych i oceny dowodów? oraz czy w związku z wynikającym z art. 378 § 1 k.p.c. nakazem rozważenia zarzutów apelacji, obowiązkiem Sądu drugiej instancji jest zawsze przeprowadzenie własnej i wszechstronnej oceny materiału dowodowego, która powinna znaleźć odzwierciedlenie w uzasadnieniu wyroku?

Pozwany w odpowiedzi na skargę T.G. wniósł o nieprzyjęcie jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwsza i druga skarga kasacyjna nie przedstawiają zasadnej podstawy przysądu i dlatego nie zostały przyjęte do rozpoznania.

Zasadniczy mankament wniosku pierwszej skargi kasacyjnej o przyjęcie jej do rozpoznania wynika z braku zarzutu naruszenia prawa materialnego (również w podstawie kasacyjnej). Nie każde naruszenie prawa procesowego jest równoznaczne z zasadną podstawą kasacyjną (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Znaczenie ma dopiero uchybienie przepisom postępowania, jeżeli mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Taką miarą ocenia się zarzut procesowej podstawy kasacyjnej, zatem tym bardziej jest aktualna w odniesieniu do zarzutów procesowych szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., wszak warunkiem przyjęcia skargi do rozpoznania jest aż oczywista jej zasadność. O wyniku sprawy zakończonej wyrokiem (rozstrzygającym o przedmiocie sporu) decyduje prawo materialne. To prawo materialne stanowi też zasadniczy punkt odniesienia dla zarzutów procesowych. Prawo materialne wyznacza bowiem prawa i obowiązki, a w sferze procesowej przykładowo jakie postępowanie dowodowe było konieczne dla co najmniej dostatecznego wyjaśnienia spornych okoliczności (art. 217 § 3 k.p.c.), czy przedmiotem dowodu były fakty istotne w sprawie (art. 227 k.p.c.). Same zatem zarzuty procesowe, bez zarzutów prawa materialnego, nie pozwalają stwierdzić zasadności skargi, a tym bardziej oczywistej jej zasadności. Sąd Apelacyjny wbrew zarzutowi wniosku rozpoznał sprawę merytorycznie, wszak orzekł reformatoryjnie. Przedstawił też „samodzielną” argumentację. Ponadto wniosek o przyjęcie skargi, przy braku własnych zarzutów procesowych, wydaje się odwoływać do zarzutów podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Nie jest to prawidłowe, gdyż na etapie przedsądu nie ocenia się podstaw kasacyjnych a tylko wskazaną we wniosku podstawę przedsądu. Podstawa kasacyjna nie zastępuje zatem podstawy przedsądu ani jej uzasadnienia, nawet tej szczególnej z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Zarzut nieustosunkowania się przez Sąd do zarzutów apelacji dotyczących określonych dowodów (opinii biegłych) nie łączy się z zarzutem naruszeniem art. 378 k.p.c., nie podaje treści zarzutów, które nie zostały rozpoznane, co też wymagałoby wykazania wpływu naruszenia na wynik sprawy, czyli na stosowanie prawa materialnego. Taka sama ocena jest uprawniona w odniesieniu do zarzutu braku analizy wynagrodzeń na podobnych stanowiskach w innych podmiotach. Sąd Apelacyjny przyjął, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych. Sąd Apelacyjny mógł uznać sprawę za

wyjaśnioną do rozstrzygnięcia i nie prowadzić dalszego postępowania. Skarżąca nie zarzuca naruszenia art. 217 § 3 k.p.c. (nawet w podstawie kasacyjnej). Przepis ten obowiązywał w chwili wydania wyroku i wniesienia skargi kasacyjnej. Wbrew zarzutowi wniosku Sąd Apelacyjny uzasadnił, dlaczego zmienił i ustalił wyższą podstawę wymiaru składek (wynagrodzenie skarżącej). Zarzut wniosku o braku kompleksowego rozpoznania sprawy jest zbyt ogólny i nie pozwala stwierdzić, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Jak wskazano, skoro punktem odniesienia dla zarzutów podstaw kasacyjnych są konkretne przepisy prawa, to tym bardziej wymaganie to jest aktualne dla szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Wniosek drugiej skargi kasacyjnej również nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona z następujących przyczyn.

Ad 1. Warunkiem rozstrzygnięcia sprawy nie było zbudowanie przez Sąd „wzorca godziwego wynagrodzenia”. Zasada z art. 13 k.p. nie jest samodzielnym źródłem roszczenia o wyższe wynagrodzenie, prócz sytuacji, gdy jest niższe niż minimalne. Inny wniosek nie wynika też z art. 78 k.p., gdyż określenie wynagrodzenia pozostawia stronom stosunku pracy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 sierpnia 2018 r., I UK 166/17). Sąd powszechny mógł orzec zważając na indywidualną sytuację faktyczną i z drugiej strony na podstawie szczególnej regulacji z art. 58 k.c. (co zarzut wniosku pomija). Łącznie pozwalały na nieuwzględnienie indywidulanej umowy stron (art. 353¹ k.p.) co do wysokości wynagrodzenia. Taka kontrola jest aprobowana w judykaturze. Tak wynika z powołanego przez Sąd Apelacyjny orzecznictwa (uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2017 r., P 9/15), co potwierdzają ostatnie orzeczenia (z wielu choćby wyroki Sądu Najwyższego z 13 listopada 2018 r., II UK 350/17, z 20 sierpnia 2018 r., I UK 166/17, z 1 czerwca 2017 r., I UK 253/16).

Ad 2. Z oparcia wyroku na ustaleniach faktycznych Sądu pierwszej instancji nie musi wynikać wadliwość merytoryczna rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji, a więc także oczywista zasadność skargi kasacyjnej. Jak już zauważono nie każde naruszenie przepisów postępowania ma wpływ na wynik sprawy, czyli na stosowanie prawa materialnego. Również w tym wniosku o przyjęcie skargi zarzut

procesowy jest zbyt ogólny. Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. nie łączy się ze wskazaniem, który materiał został pominięty i wykazaniem, że miało to wpływ na wynik sprawy (odpowiednio art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), zwłaszcza, że Sąd Apelacyjny prowadził dalsze postępowanie dowodowe. Zbyt ogólny jest też zarzut „wydania wyroku z rażącym naruszeniem obowiązku wszechstronnej oceny dowodów”, gdyż zapewne łączy się z powołanym w zarzucie art. 233 § 1 k.p.c., który bezpośrednio odnosi się do oceny dowodów i dlatego ze względu na ograniczenie wynikające z art. 398³ § 3 k.p.c. nie może być podstawą zarzutu podstawy kasacyjnej, a więc również podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. W przeciwnym razie wystąpiłby dysonans między etapem przedsądu i późniejszym rozpoznaniem skargi z ograniczeniem wynikającym także z art. 398¹³ § 2 k.p.c. (określającym związanie stanem faktycznym na którym oparto zaskarżony wyrok).

Ad 3. Uzasadnienie wyroku wystarczająco jasno przedstawia podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia. Uzasadnienie wyroku sporządza się po jego wydaniu i choćby z tej przyczyny nie ma wpływu na wynik sprawy. Art. 328 § 2 k.p.c. nie jest płaszczyzną prawną do podważania ustaleń faktycznych i podstawy materialnej wyroku. Granicę ustaleń stanu faktycznego stanowi dwuinstancyjne postępowanie przed sądem powszechnym. Zasadnicze fakty nie są kwestionowane we wniosku. Zarzut nie wskazuje jaki dowód albo fakt o istotnym znaczeniu zostałyby pominięte. Sąd Apelacyjny orzekł reformatoryjnie i uzasadnił, dlaczego przyjął wyższe wynagrodzenie (podstawę wymiaru).

Sformułowane w wniosku zagadnienia, osobno ani razem nie składają się na istotne zagadnienie prawne, które ma na uwadze art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Ad 1. Odpowiedzi udziela orzecznictwo wskazane przez Sąd Apelacyjny i Sąd Najwyższy (choćby wyżej powołane). Novum jakie zdaje się proponować skarżący, to potrzeba „ściśłego sprecyzowania obowiązków Sądu rozpoznającego sprawę oraz zakresu okoliczności faktycznych jakie powinny zostać ustalone w tego rodzaju postępowaniach, by dokonana przez sąd ocena w zakresie godziwego wynagrodzenia była oparta na jednolitych, obiektywnych i powtarzalnych kryteriach procesowych, niezależnych od okoliczności danej sprawy”. Rzecz jednak w tym, że wykładnia prawa nie może zastąpić prawa pozytywnego. Ponadto prawo stosują

sądy powszechne, samodzielnie ustalają stany faktyczne i suwerennie rozstrzygają spory. Sąd Najwyższy kontroluje stosowanie prawa, ale tylko w zakresie określonym w ustawie. Nie wydaje więc wiążących wytycznych ani zaleceń o charakterze generalnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego nie jest rozbieżne i nie ma potrzeby podjęcia uchwały w składzie powiększonym. Jak wskazano art. 13 k.p. nie stanowi podstawy do żądania wyższego wynagrodzenia. Wysokość wynagrodzenia ustalają same strony (art. 78 k.p.). Wyjątkiem jest kontrola wysokości wynagrodzenia ze względu na instrumentalne lub intencjonalne zachowanie w celu nadużycia świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Ocena godziwości wynagrodzenia zyskuje wówczas dodatkowy walor aksjologiczny; w prawie ubezpieczeń społecznych istnieje bowiem znacznie mocniejsza niż w prawie pracy bariera działania w ramach prawa, oparta na wymagającym ochrony interesie publicznym i zasadzie solidarności ubezpieczonych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 20 sierpnia 2018 r., I UK 166/17).

Ad 2. Sposób procedowania, w tym postępowania dowodowego określa procedura cywilna (K.p.c.). Natomiast jego potrzebę i zakres determinuje treść sporu i przede wszystkim prawo materialne mające w sprawie zastosowanie. Sformułowana kwestia jest zbyt ogólna i nie wykracza poza zwykłą wykładnię prawa.

Ad 3. Zagadnienie kolejne również nie ma rangi istotnego zagadnienia prawnego, gdyż Sąd drugiej instancji rozpoznaje nie tylko apelację, ale przede wszystkim sprawę w granicach apelacji. Oznacza to, że sam ustala stan faktyczny. Może też orzec inaczej niż Sąd pierwszej instancji nawet gdy za prawidłowy uzna stan faktyczny ustalony przez ten Sąd. Oczywiście wcześniej powinien rozpoznać zarzuty apelacji (art. 378 § 1 k.p.c.), jako że ich rozpoznanie może prowadzić do ustalenia innego stanu faktycznego i innego rozstrzygnięcia sporu. Te zwykłe reguły wprost potwierdza orzecznictwo przywołane we wniosku. Natomiast czym innym jest ocena zastosowania prawa w konkretnej sprawie, gdyż wykracza to poza formułę uniwersalnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

Sprawa nie była sprawą o składki a tylko o treść stosunku prawnego (umowy o pracę), czyli pośrednio o wysokość podstawy wymiaru składek, co pozwala

przyjąć, że przedmiot sporu bliski jest sprawie o podleganie ubezpieczeniom społecznym (*ad maiori ad minus*). Decyduje to o stawce minimalnej określającej zwrot kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu kasacyjnym.

Skarżący T. G. został obciążony tymi kosztami pozwanego do kwoty 240 zł – art. 98 § 1 i § 3 k.p.c., art. 99 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

O kosztach pomocy prawnej udzielonej skarżącym w postępowaniu kasacyjnym orzeczono na podstawie przepisów rozporządzenia z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (§ 4 ust. 3, § 5, § 15 ust. 2, § 16 ust. 4 pkt 2) i rozporządzenia z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (§ 4 ust. 3, § 5, § 15 ust. 2, § 16 ust. 4 pkt 2).